

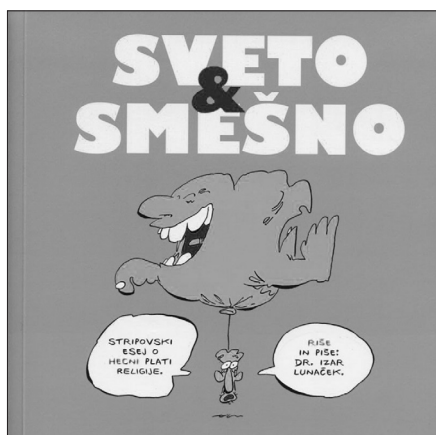
čič Hladnik predstavila šest življenjskih zgodb prostovoljnih in prisilnih migrantov. Ena izmed njih je na primer zgodba Marije Černe oziroma Marie Priland. Kot mlado, petnajstletno dekle se je iz Štajerske na pot v Ameriko odpravila z namenom, da zasluži dovolj denarja, s katerim bi si doma lahko plačala šolanje. Kot izvememo iz knjige, načrtovane vrnitve ni nikoli uresničila, saj se je popolnoma posvetila delu v slovenski izseljenki skupnosti in pustila močan pečat v obeh domovinah. Leta 1926 je ustanovila prvo organizacijo slovenskih izseljenk in bila 20 let njena predsednica. »Biografska in avtobiografska besedila, objavljena v časopisih, revijah

in knjigah, spravljena v arhivih; pričevanja, pripovedi in osebni spomini ali spomini potomcev; ter osebni dokumenti, kot so fotografije, dnevniki, pisma in razglednice« (str. 367), dodajo oseben in čustven naboj knjigi o migracijah, ki so ključno zaznamovale zgodovino slovenskega prostora. Milharčič Hladnik poudari, da je ključnega pomena pri tem »razumevanje, da resničnost, v kateri živijo ljudje, ki so vedno obenem izseljenci in priseljenci, ni enoznačna in je zato tudi ne moremo znanstveno ugotavljati« (str. 367). Knjiga je zelo sistematično, podrobno zasnovana in je dragocen prispevek k poznavanju migracijskih tokov v preteklosti. Skozi zgodovinski okvir pred-

stavi vsa ključna dogajanja v povezavi z migracijo na Slovenskem ter organizacijske in kulturno-umetniške dosežke slovenskih migrantov. Verjamem, da bodo to estetsko lepo oblikovano knjigo z bogatim slikovnim in fotografskim gradivom ter s podrobnimi opisi v roke radi vzeli vsi, ki jih zanimajo migracijska gibanja na Slovenskem. Navsezadnje je bilo zame delo zanimivo tudi zaradi dejstva, da sem potomec ekonomskega migranta, ki je leta 1928 »s trebuhom za kruhom« odšel iz rodnih Trbovelj v majhno francosko mesto Aumetz, kjer se je zaposlil v rudniku.

IZAR LUNAČEK: Sveto & smešno: Stripovski esej o hecni plati religije.

Založba ZRC in Zavod Stripolis, Ljubljana 2020, 240 str.

Medtem ko strip kot »hitro branje za počasne glave« dolga desetletja – z redkimi izjemami – kljub množicam ljubiteljev ni bil na najboljšem glasu, je prevlada digitalnih tehnologij v posredovanju knjižnih vsebin prinesla velike spremembe. Preplet besed in podob je ne le mlajši publiki približal tako Prešerna in Cankarja kot Maistra in požig Narodnega doma v Trstu. To-

rej še pred nedavnim zaradi akademske resnosti obravnave zlasti mlajšim rodovom nezanimive kanonske junake in nacionalne teme. Potem se je uveljavil risoroman – strip, ki z množico izpeljav zgodbo pripoveduje kot roman. Nakar je Izar Lunaček na preseku strokovnega besedila in vizualne govornice vpeljal še kategorijo stripovski esej! Za začetek o hecni plati resne teme, religije. Ko se je smehu v religiji nekoč in danes posvetil že v doktoratu, je svoje teze prelil še v lahkoten strip. Avtor – akademski slikar, komparativist in doktor filozofije – bržkone edini pri nas izpolnjuje tudi »formalne pogoje« za ta novi (pod)žanr. Lotil se ga je, ko je podpisal že vrsto stripovskih knjig, ustanovil striparsko štacuno in občasno založbo ter pomagal postaviti na noge ljubljanski festival stripa Tinta. Kot stripar, pojasni v uvodnem od trinajstih poglavij, »je vse življenje užival v vseh smešnih žanrih: komedi-

ji, vicih, standapu, in vedno se mu je zdelo, da se v njih skriva neko blazno pametno stališče do sveta, na katerega ne moreš kar pozabiti, ko se konzervirani smeh poleže!«

Med študijem filozofije iskanje v tej smeri sprva ni bilo obetajoče. Branje obveznih klasikov evropske misli do 20. stoletja, se spominja Lunaček, ni razkrilo skoraj ničesar, kar bi upoštevalo tudi komedijo, smeh. Dokler ni po strogosti Bergsona in Freuda naletel na Rusa Mihaila Bahtina, ki je menil, da je smešno nosilec enako pomembnega in celo starejšega pogleda na svet kot resno, to svoje stališče pa je utemeljeval na karnevalu in njegovih povezavah z bolj antičnimi obredi. Karneval – ki je še danes živ zlasti v nastopih pustnih šem – je zanj tudi ljudska dopolnitev uradne ideologije, kjer svoje mesto najde vse, kar Cerkev in kralj izključujeta, tudi parodije njenih praks.

* Iztok Ilich, publicist, prevajalec in urednik; iztok.ilich@amis.net. – Besedilo je bilo 15. februarja 2021 predvajano na 3. programu Radia Slovenija v oddaji S knjižnega trga, za katero je bilo prvotno tudi napisano.

Sledilo je spoznanje, da je bilo demoniziranje smešnega bolj skrb krščanstva, medtem ko so v lokalnih politeizmih smešni liki veliko pogostejši. Sveto in smešno sta se tako, po avtorjevih besedah, »pri dreganju v izvore religije pokazala kot dve plati istega kovanca. Kot zrcalna izgnanca iz vsakdanjika dela, razploda in tešenja osnovnih potreb, ki smo ju šele pozneje razžagali na dvoje, da bi novim monoteističnim veram omogočili uglednejši imidž in čezmejni razmah.« O tem je Lunaček že leta 2011 pisal v knjigi *Vrnitev ciklizma in popularne kulture*.

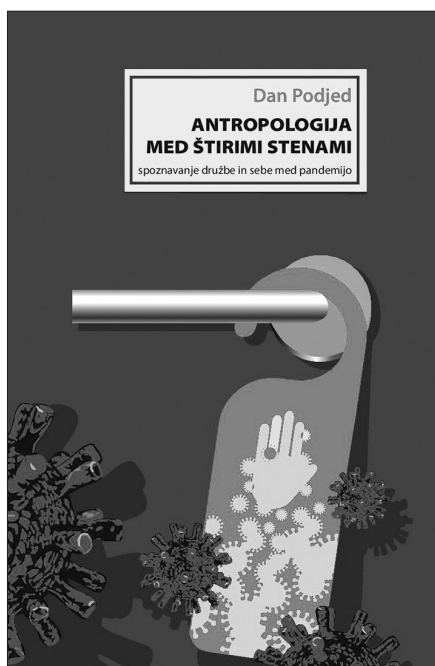
»Sveto in smešno ..., dve besedi, ki ju nismo ravno vajeni slišati skupaj, ne?« Lunaček čisto na začetku vpraša bralca, ko ga povabi med lokalne bajke z množico primerov in oblik sleparstva, ki namigujejo, da je pred pohodom mednarodnih monoteizmov mitologija smešna slavja in njihove like redno uvrščala v svoje panteone, celo ob bok glavnim božanstvom. »Smešno,« nadaljuje, »za nas tiči v blatu sveta, kjer

se da vse pretipati ..., medtem ko naj bi sveto lebdelo nekje v višavah onkraj dosega. Če pa že kdaj prideta v stik, je njuno srečanje pogosto grozno konfliktno, včasih celo krvavo,« pri čemer z risbo spomni na tragične posledice objave karikature Mohameda v francoskem satiričnem tedniku *Charlie Hebdo*.

S stripovskim esejem *Sveto in smešno*, napisanem v pogovornem jeziku in upodobljenem v treh barvah – rdeči, rumeni in modri, ki imajo svoje pomene – se avtor vrača k svojim filozofskim koreninam. Z malo stavki in s kupom smešnih sličic razlaga le najbolj zanimive reči, ki jih je izvedel o svetih dvojčkih. Najprej, kot pravi, preleti poante najvplivnejših teorij smešnega, potem par poglavij posveti smešnim bogovom in režečim se obredom po vsem svetu ter pokaže, kaj se je z enim in drugim zgodilo ob vzponu krščanstva. V zaključku se vpraša, zakaj danes lahko o tem sploh govorimo, kaj se je po stoletjih spora spremeni-

lo, da lahko načenjamo temo intime med smešnim in posvečenim. Se tudi povsem resno pogovarjamo o smehu ter njegovih različnih oblikah in pomenih. »Humor,« pravi Izar Lunaček, »nas tudi v resničnih nevarnostih lahko dvigne na varno razgledno točko, s katere se vse poprejšnje tegobe zazdijo drobne in nepomembne. A smeh poleg distance večja tudi bližino. Če z njim preganjamo pošastnost prednika, se obenem z bogom tudi bratimo.«

Na koncu Lunaček poseže še v današnji politični marketing nagovarjanja tistih volivcev, ki si želijo voditelje s tršo roko: »A v večini primerov fašjejo le kralje karnevala,« ugotavlja, »sleparje, ki s pozicije moči trosijo obscenosti in mahajo z bojno sekuro tudi če to ni v njihovi pristojnosti. Pač po sledi trenda smešnega politika, ki je sam svoj dvorni norec ... A se pri tem pozablja, da je dvojni obraz klovnovskega kralja fasada za neko precej bolj preračunljivo in koristoljubno zver.«

DAN PODJED: Antropologija med štirimi stenami. Spoznavanje družbe in sebe med pandemijo.

Založba ZRC, Ljubljana 2020, 152 str.

Leta 2020 je življenje prežemala predvsem epidemija novega koronavirusa, ki se je po svetu razširil skoraj v času enega mežika. Epidemija je prerasla v pandemijo in pokazala svojo agresivnost tudi ob hitrem jemanju življenj. Sprejeti zaščitni ukrepi in uvedene karantene so močno spremenile naš dnevni ritem, gibanje in navade. Zato ne preseneča, da je ravno o pandemiji in spremljajočih življenjskih spremembah izšlo precej knjig, ki so aktualno pandemijo obravnavale z različnih vidikov; samo v Sloveniji s filozofskega (Renata Salecl in Tomaž Grušovnik),

z novinarsko-reportažnega (Janko Petrovec), pravnega (Andraž Teršej), literariziranega (Tadej Golob) – in navsezadnje z antropološkega. Knjiga *Antropologija med štirimi stenami* Dana Podjeda predstavlja antropološko (samo)opazovanje med pandemijo.

Knjiga ni nastala tako, kot smo vajeni: avtor ni nameraval napisati knjige ali zbirke sestavkov, temveč je začel kratke sestavke pisati za objavo na svojem Facebooku. Pisanje (tako v slovenskem kot angleškem jeziku) smo lahko spremljali vse dni med 5. in 36. dnevom pomladne karantene,

* Saša Babič, dr. literarnih ved, znanstvena sodelavka in docentka, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje; sasa.babic@zrc-sazu.si.